ప్రచురణార్థమైన

భారత దేశ సర్వోన్నత న్యాయస్థానము

క్రిమినల్ అప్పీల్ అధికారపరిధి

క్రిమినల్ అప్పీల్ నెం (లు).972/2013

జాబిర్ మరియు ఇతరులు. ....అపెలెంట్(లు)

వర్సస్

ఉత్తరఖండ్ రాష్ట్రం .... ప్రతివాది(లు)

తీర్పు

ఎస్. రవీంద్ర భట్, న్యాయమూర్తి.

1. భారత శిక్షాస్మృతి,1860 (ఇకపై "ఐపిసి") లోని సెక్షన్లు 302 కింద అప్పీలుదారులను దోషిగా నిర్ధారించి, జీవిత ఖైదుతో పాటు ఐపిసి సెక్షన్ 364 కింద 7 సంవత్సరాల జైలు శిక్ష మరియు ఐపిసి సెక్షన్ 201 కింద 5 సంవత్సరాల జైలు శిక్ష విధించారు. వారి నేరారోపణ మరియు శిక్షను ఉత్తరాఖండ్ హైకోర్టు సమర్థించింది.

2. అక్బర్పూర్ గ్రామానికి చెందిన బి సారత్ (పిడబ్ల్యు-1) కుమారుడు హసీన్ వయస్సు సుమారు 7 సంవత్సరాల. అతను 08.10.1999 నుండి కనిపించకుండా పోయాడు. 10.10.1999 నాడు, సుమారు16:30కు, హసీన్ గ్రామమైన అక్బర్పూర్ నుండి కొంత దూరంలో ఉన్న నారాయణపూర్ గ్రామంలోని యాకుబ్ చెరకు పొలంలో హసీన్ మృతదేహం కనుగొనబడింది. ఈ సమాచారాన్ని మంగుళూరు పోలీస్ స్టేషన్‌కు పంపారు. మరణ విచారణ కార్యకలాపాలను ఏఎస్ఐ దల్చంద్, పిడబ్ల్యు-6 నిర్వహించారు. 11.10.1999నా పోస్టుమార్టంను డాక్టర్ ఎ.కె.జైన్ (పిడబ్ల్యు-9)

నిర్వహించారు. అతని స్టేట్ మెంట్ ప్రకారం, పోస్టుమార్టం పరీక్షకు రెండు రోజుల ముందే మరణం సంభవించింది.

3. క్రిమినల్ ప్రొసీజర్ కోడ్ (ఇకపై "సి.ఆర్.పి.సి") లోని సెక్షన్ 156 (3) కింద పిడబ్ల్యు-1 బిసారత్ 19.11.1999 నాడు ఒక దరఖాస్తును కదిలించారు. పై సంబంధిత మేజిస్ట్రేట్ ఆదేశాల ఆధారంగా, మొదటి సమాచార నివేదిక (ఎఫ్ఐఆర్) 21.11.1999 నాడు నమోదు చేయబడింది. ఎఫ్ఐఆర్లో, తన కుమారుడు హసీన్ 08.10.1999 నాడు మధ్యాహ్నం 3 గంటల నుండి కనిపించకుండా పోయాడని, వెతికినా అతను దొరకలేదని అని ఆరోపించినట్లు సమాచారం. చనిపోయిన హసీన్ మృతదేహం దొరికిన రోజున 10.10.1999 నాడు అతను పిఎస్ మంగ్ లోర్ వెళ్లాడు. అతను 11.10.1999 నాడు పోస్టుమార్టం పరీక్ష గురించి కూడా వివరించాడు. పిడబ్ల్యు-1 అతను విచారణలు చేయడంలో బిజీగా ఉన్నాడని పేర్కొన్నాడు. సయీద్ అహ్మద్ (పిడబ్ల్యు-3) మరియు మురాద్ అలీ (పిడబ్ల్యు-2) 08.10.1999 నాడు మధ్యాహ్నం 3:30 గంటలకు హుస్న్ జహాన్ ఎ -3 మరణించిన బాలుడు హసీన్ను తన ఇంటికి తీసుకెళ్లడం తాము చూశామని చెప్పారు. సులేమాన్ (పిడబ్ల్యు-4) ఉదయం 6 గంటలకు యాకుబ్ చెరకు పొలము సమీపంలో రహదారిపై, హసీన్ ను జాబిర్ ఎ -1, జాకీర్లతో ఎ -2 నిలబడి ఉండటం చూశానని అతడికి చెప్పాడు. అతను (పిడబ్ల్యు-1) వెంటనే 12.10.1999 నాడు ఉదయం రిపోర్ట్ దాఖలు చేయడానికి పిఎస్ మంగ్ లోర్ వెళ్లాడు, కానీ అతని రిపోర్ట్ నమోదు కాలేదు. అతను అదే రోజు ఎస్.పి. హరిద్వార్ ని కలిశాడు, కాని పోలీసులు అతన్ని లేదా అతని సాక్షులను ప్రశ్నించలేదు లేదా నిందితులపై ఎలాంటి చర్యలు తీసుకోలేదు. ఈ ఆరోపణలు ఆధారంగా, పోలీసులు ఈ సంఘటనను దర్యాప్తు చేసి, ఆ విచారణల సమయంలో, నిందితుడు-అప్పీలుదారులను అరెస్టు చేశారు.

4. దర్యాప్తు పూర్తయిన తరువాత, పోలీసులు తమ తుది నివేదికలో, అప్పీలుదారులు నేరాలకు పాల్పడ్డారని ఆరోపించారు. వారిపై కోర్టు దోషారోపణలు నమోదు చేసింది. ప్రాసిక్యూషన్, తన ఆరోపణలు నిరూపించడానికి, 12 మంది సాక్షుల వాంగ్మూలంపై ఆధారపడింది. డిఫెన్స్ ఏ సాక్షిని విచారించలేదు. తన ముందు ఉంచిన ఆధారాల ఆధారంగా, ట్రయల్ కోర్టు అప్పీలుదారులను దోషిగా నిర్ధారించింది, వారు అప్పుడు హైకోర్టుకు అప్పీల్ చేశారు. ఆక్షేపిత తీర్పు ట్రయల్ కోర్టు ఫలితాలను ధ్రువీకరించింది.

పిటిషనర్ల వాదనలు.

5. అప్పీలుదారుల తరపున ఈ కేసులో విధించిన దోషనిర్ధారణ మరియు శిక్ష సమర్థనీయం కాదని వాదించారు. మరణించిన బాలుడు తప్పిపోయిన దాదాపు ఐదు వారాల తర్వాత మరియు అతని మృతదేహం 10.10.1999 నాడు కనుగొనబడిన తర్వాత ఎఫ్ఐఆర్ ఎందుకు నమోదు చేయబడిందో ఎటువంటి కారణం చెప్పబడలేదని వాదించారు. 08.10.1999 నాడు మూడవ అప్పీలుదారు హుస్న్ జహాన్ ఏ–3 బాలుడిని తన ఇంటి లోపలికి తీసుకెళ్లడం కనిపించిందని మరియు 09.10.1999 నాడు ఉదయం 6 గంటలకు నిందితుడు జాబిర్, జాకీర్లతో పాటు బాలుడు కనిపించాడని 12.10.1999 నాడు సాక్షులు తనకు చెప్పారని ఫిర్యాదుదారుడు పేర్కొన్నాడు. సెక్షన్ 156 (3) సి.ఆర్.పి.సి కింద దరఖాస్తు 19.11.1999 నాడు అంటే, ఒక నెల కంటే ఎక్కువ కాలం తర్వాత తరలించబడింది. ఈ మధ్యకాలంలో ఏ అధికారికి కూడా దరఖాస్తు పంపబడలేదు.ఒక నెల కంటే ఎక్కువ ఆలస్యం కావడానికి ఎటువంటి వివరణ ఇవ్వబడలేదు.

6. వివిధ సాక్షుల వాంగ్మూలాలలో, ముఖ్యంగా పిడబ్ల్యు–1 (మృతుడి తండ్రి) మరియు ఇతరుల, ముఖ్యంగా పిడబ్ల్యు–4 మరియు పిడబ్ల్యు–5 యొక్క వాంగ్మూలాలలో వ్యత్యాసం ఉందని, వాస్తవానికి, నిందితుడి ప్రమేయం ఉందా ,లేదా బాలుడి మృతదేహం దొరికిన రెండు రోజుల్లోనే నిందితుడి ప్రమేయం ఉందనే అనుమానం నివేదించబడిందా అని కోరారు. అతను సమకాలీనంగా అనుమానాలను వ్యక్తం చేసినందున పిడబ్ల్యు–1 వాదనకు పోలీసు సాక్షులు మద్దతు ఇవ్వలేదని న్యాయవాది ప్రత్యేకంగా హైలైట్ చేశారు. ఇంకా, పిడబ్ల్యు–1 మరియు ఇతరులకు 10.10.1999 నాడు నిందితుడి పాత్ర తెలియదని, అయితే ఇది మరణ విచారణ నివేదికలో ప్రతిబింబించలేదని సాక్షుల వాంగ్మూలాలు సమర్పించబడ్డాయి.

7. ప్రాసిక్యూషన్ సాక్షులు నమ్మదగనివారు కారని , ఎందుకంటే వారు ఆలోచనల తరువాత చేర్చబడినట్లు కనిపిస్తున్నారని న్యాయవాది పేర్కొన్నారు. మృతుడి తండ్రి యొక్క కుటుంబంతో శతృత్వము కారణంగా, సంఘటన తర్వాత చాలా వరకు వారు తమ పేర్లు పెట్టారని అప్పీలుదారుల స్థిరమైన కేసు అని పేర్కొనబడింది. మొదటి ఐఓ, (పిడబ్ల్యు–8) వాంగ్మూలంలో పిడబ్ల్యు–2 ఏ–3 పాత్ర మరియు ప్రమేయం గురించి ప్రస్తావించలేదని మరియు ఆమె అక్టోబర్ 8,1999 నాడు మృతునితో ఉందని ఎత్తిచూపారు. ఇంకా, ఆ సాక్షి (పిడబ్ల్యు–8) కూడా గ్రామస్తులు మొదట సలీమ్ మరియు మన్సూర్లను అనుమానించారని, ప్రస్తుత నిందితుడిని కాదని సాక్ష్యమిచ్చాడు.

8. పి–4 మరియు పిడబ్ల్యు–5 పూర్తిగా అవిశ్వాసనీయ సాక్షులు అని న్యాయవాది ప్రత్యేకంగా పేర్కొన్నారు. వాస్తవానికి, 1999 డిసెంబర్లో జరిగిన సంఘటన తర్వాత చాలా వరకు పిడబ్ల్యు–4

పోలీసు వాంగ్మూలము నమోదు చేయబడింది. ఈ సాక్షి, నిజానికి పిడబ్ల్యు-5 వలె, పరిచయం చేయబడింది వారి ప్రమేయం లేదా ఉనికికి సంబంధించి ప్రాసిక్యూషన్కు మద్దతు ఇచ్చిన ఇతర సాక్షులు ఎవరూ లేనందున మొదటి ఇద్దరు అప్పీలుదారులను (A-1 మరియు A-2) ఏదో ఒకవిధంగా ఇరికించింది. వారిని పరిచయం చేయాలనే ఆలోచన వారిని మరణించిన వారితో అనుసంధానించడముకొరకే. పిడబ్ల్యు-4 యొక్క సాక్ష్యం నమ్మదగినది కాదని నివేదించబడింది, ఎందుకంటే అతను రెండు నెలల తర్వాత తన పోలీసు వివరణ నమోదు చేసాడు మరియు అతని ఒప్పుకోలు ప్రకారం, అతను మొదటి ఇద్దరు అప్పీలుదారుల సంస్థలో మరణించిన వ్యక్తిని చూసి, దీని గురించి పిడబ్ల్యు-1కి 12.10.1999 లోనే తెలియజేశాడు. అదేవిధంగా, పిడబ్ల్యు-5 09.10.1999 నాడు బాలుడిని మొదటి ఇద్దరు అప్పీలుదారులతో కలిసి చూసినట్లు 12.10.1999 నాడు పిడబ్ల్యు-1కి తెలియజేసినట్లు పేర్కొనాడు. అతన్ని ఎందుకు ఆలస్యంగా విచారించారు అనేదానికి ప్రాసిక్యూషన్ వివరణ ఇవ్వలేదు. ఇంకా, మృతుని తండ్రి, పిడబ్ల్యు-1, మొదటి ఇద్దరు అప్పీలుదారుల ప్రమేయం గురించి తనకు చెప్పలేదని పిడబ్ల్యు -5 తన లిఖితపూర్వక ఫిర్యాదులో పేర్కొనాడు.

9. మరణించిన బాలుడుకు దగ్గరి సంబంధం ఉన్న పిడబ్ల్యు2 మురాద్ అలీ, సయీద్ అహ్మద్ పిడబ్ల్యు3, పిడబ్ల్యు4 సులేమాన్లు, 10.10.1999 నాడు జరిగిన మరణ విచారణ సమయంలో ఉన్నారని పిడబ్ల్యు7 మన్సాబ్ కోర్టుకు చెప్పినంత వరకు "చివరిగా చూసిన" సిద్ధాంతం ఒక ఆలోచన మరియు కల్పితమైనదని వాదించబడింది, అయినప్పటికీ వారు తమకు బాగా తెలిసిన కారణాల వల్ల 2 రోజులు మౌనంగా ఉండి, మొదటిసారి 12.10.1999 నాడు మాత్రమే బిసారత్ పిడబ్ల్యు1కి తెలియజేశారు. అయినప్పటికీ, ఆ సాక్షి పిడబ్ల్యు-1 తన వ్రాతపూర్వక సంస్కరణలో ఈ వాస్తవాలను ప్రస్తావించలేదు.

10. ప్రాసిక్యూషన్ సాక్షులందరూ ఒకే కుటుంబానికి చెందినవారని వాదించారు ఎందుకనగా ఫిర్యాదుదారు బిసారత్ పిడబ్ల్యు1 మురాద్ అలీ పిడబ్ల్యు2 మేనల్లుడు; సయీద్ అహ్మద్ (పిడబ్ల్యు-3) పిడబ్ల్యు-1 బంధువు అయిన షరీఫ్ కుమారుడు, సులేమాన్ పిడబ్ల్యు 4 తో పాటు మున్ షెద్ పిడబ్ల్యు 5 కూడా పిడబ్ల్యు-1 కుటుంబానికి చెందినవారు. సాక్షులు అప్పీలుదారులపై తప్పుడు కథనాన్ని రూపొందించడానికి కారణం ఉందని పేర్కున్నారు ఎందుకంటే 1996లో, అప్పీలుదారుల తండ్రి మన్ షెద్ మురాద్అలీ (పిడబ్ల్యు-2), ఫుర్కాన్ మరియు షంషాద్లపై ఐపిసి సెక్షన్

307,452,504,506 కింద ఎఫ్ఐఆర్ నమోదు చేసి, వారిపై విచారణ జరిపినందున. ఇది అప్పీలుదారులను తప్పుగా ఇరికించాలనే వారి ఉద్దేశాన్ని స్పష్టంగా నిరూపించింది.

11. మన్సాబ్ (పిడబ్ల్యు-7) వాంగ్మూలం ప్రకారం (మరణ విచారణ నివేదికను నిరూపించటానికి సాక్షి అయిన) మున్ ఫైద్ , సయీద్ మరియు మురాద్ అలీ కూడా మరణ విచారణ సమయంలో ఉన్నారని న్యాయవాది హైలైట్ చేశారు. వారు మరణించిన వ్యక్తిని నిందితులతో కలిసి చూసినట్లయితే, వారి బంధువుల లేదా మిత్రువుల మృతదేహాన్ని చూసిన తర్వాత కూడా వారు దానిని బహిర్గతం చేయలేరు అనేది ఊహించలేనిది. ఈ అసమానత వారి విశ్వసనీయతకు మూలం అయ్యింది, ప్రాసిక్యూషన్ వాదనను తప్పుదారి పట్టించింది.

12. న్యాయవాది హనుమంత్ వర్సెస్ మధ్యప్రదేశ్ రాష్ట్రం1952 (1) ఎస్.సి.ఆర్1091, శరద్ బర్ధి చంద్ సర్దా వర్సెస్ మహారాష్ట్ర రాష్ట్రం1985 (1) ఎస్సిఆర్ 88 మరియు తన్వీబెన్ పంకజ్ కుమార్ దివేటియా వర్సెస్ గుజరాత్ రాష్ట్రం1997 (7) ఎస్సిసి 156 సాక్ష్యము ఆధారిత కేసులు, ప్రతి నేరారోపణ పరిస్థితిని నమ్మదగిన మరియు దృఢమైన సాక్ష్యాల ద్వారా స్పష్టంగా స్థాపించాలి మరియు నిరూపించబడిన పరిస్థితులు తప్పక సంఘటనల ప్రభావం ఏర్పరుస్తాయి, దీని నుండి నిందితుడి అపరాధం యొక్క ఎదురులేని ముగింపును సురక్షితంగా పొందవచ్చు; ఇతర పరికల్పనలు సాధ్యం కాదు.

సందర్భోచిత సాక్ష్యం మీద ఆధారపడిన సందర్భంలో చట్ట పరమైన రుజువు స్థానంలో ఊహ లేద అనుమానం వచ్చే ప్రమాదం ఉందని ఈ న్యాయస్థానం హెచ్చరించింది. సంఘటనల ప్రభావములోని వివిధ పరిస్థితులు స్పష్టంగా స్థాపించబడ్డాయని కోర్టు తనను తాను సంతృప్తి పరచుకోవాలి, మరియు అటువంటి పూర్తి సంఘటనల ప్రభావము నిందితుడి అమాయకత్వం యొక్క సహేతుకమైన సంభావ్యతను తోసిపుచ్చే విధంగా ఉండాలి. ముఖ్యమైన లింక్ వెళ్ళినప్పుడు, పరిస్థితుల పరంపర తెగిపోతుందని, ఇతర పరిస్థితులు, ఏ విధంగానూ, అన్ని సహేతుకమైన సందేహాలకు మించి నిందితుడి నేరాన్ని నిరూపించలేవని కూడా సూచించబడింది. ఈ న్యాయస్థానం అప్రమత్తంగా ఉండాలని మరియు కొన్నిసార్లు చట్టపరమైన రుజువు స్థానంలో అనుమానాన్ని అనుమతించే ప్రమాదాన్ని నివారించాలని న్యాయవాది పేర్కొన్నారు, తెలియకుండానే ఇది నైతిక ఖచ్చితత్వం మరియు చట్టపరమైన రుజువు మధ్య ఒక చిన్న అడుగు కావచ్చు. "నిజం కావచ్చు" మరియు "నిజం అయి ఉంటది" మధ్య సుదీర్ఘ మానసిక దూరం ఉందని ఈ కోర్టు సూచించింది మరియు అదే కొన్ని తీర్మానాల నుండి ఊహలను విభజిస్తుంది. ప్రస్తుత కేసులో, ప్రాసిక్యూషన్ ప్రతి పరిస్థితిలోనూ సహేతుకమైన సందేహానికి మించి నిరూపించలేకపోయిందని, దిగువ కోర్టులు అనుమానాన్ని

రుజువుగా పరిగణించడంలో తప్పు చేశాయని, ఇది అప్పీలుదారుల నేరారోపణకు దారితీసిందని వాదించారు.

రాష్ట్రం/ప్రాసిక్యూషన్ వాదనలు

13. ఈ న్యాయస్థానం విచారణ న్యాయస్థానం మరియు హైకోర్టు యొక్క ఉమ్మడి ఫలితాలకు భంగం కలిగించకూడదని రాష్ట్రం తరపున హాజరైన న్యాయవాది వాదించారు. అతను మొదట ఎఫ్ఐఆర్ దాఖలు చేయడంలో జాప్యం సమస్యను పరిష్కరించాడు మరియు ట్రయల్ కోర్టు వాదనతో పాటు పిడబ్ల్యు-1 వాంగ్మూలంపై ఆధారపడ్డాడు. మరణించిన వ్యక్తి తప్పిపోయినప్పుడు, పిడబ్ల్యు-1 వైపు నుండి అసహజమైనది ఏమీ లేదని ఆయన వాదించారు, అతని తండ్రి, వెంటనే గైరుహాజరీను నివేదించకపోవడం మరియు బదులుగా అతని కోసం వెతకడం. మృతదేహాన్ని కనుగొన్నట్లు అతనికి సమాచారం అందగానే, అతను పోలీసులను ఆశ్రయించాడు; హింస కారణంగా గాయాలు మరియు అతని వ్యక్తి పై గాయాల కారణంగా షాక్ కారణంగా బాలుడు మరణించాడని పోస్టుమార్టం ధృవీకరించింది. ఎ-1 నుండి ఎ-3 వరకు చూసినట్లు వాంగ్మూలం ఇచ్చిన ప్రత్యక్ష సాక్షులందరూ, ఆ అప్పీలుదారులతో కలిసి బాలుడిని చూశామని స్పష్టంగా పేర్కొన్నారని న్యాయవాది వివరించారు. అందువల్ల, చివరిగా చూసిన సిద్ధాంతం సరిగ్గా వర్తించబడింది. ఇంకా, పిడబ్ల్యు-1 వాస్తవానికి పోలీసులకు ఫిర్యాదు చేయడానికి ప్రయత్నించింది, కానీ చేయకుండానే చివరికి, అతను సెక్షన్ 156(3) సి ఆర్ పి సి కింద మేజిస్ట్రేట్ను ఆశ్రయించాడు.

14. పిడబ్ల్యు-4, పిడబ్ల్యు-5 వాంగ్మూలాల సంచిత ప్రభావం ఏమిటంటే, మరణించిన బాలుడు చివరిసారిగా మొదటి ఇద్దరు నిందితులతో కలిసి తెల్లవారుజామున అతని మృతదేహం కనుగొనబడిన ప్రదేశానికి సమీపంలో కనిపించాడని కూడా పేర్కొన్నారు. మృతదేహాన్ని కనుగొన్న వెంటనే, 10.10.1999 లో దీని నివేదిక చేయబడినందున, సమాచారం ఇచ్చిన వ్యక్తి సత్వర చర్య తీసుకోకపోవడాన్ని తప్పు పట్టలేము. మరుసటి రోజు జరిగిన మరణ విచారణ, మృతుడి శరీరంపై గాయాల స్వభావాన్ని పరిగణనలోకి తీసుకుని, అనుమానాస్పద పరిస్థితులలో మరణం సంభవించిందని కూడా తేల్చింది.

15. సమాచారం ఇచ్చిన వ్యక్తి ఫిర్యాదును పోలీసులు స్వీకరించలేదని, అతను ఆ నిష్క్రియతకు బాధితుడు కాలేదని ట్రయల్ కోర్టు, హైకోర్టు రెండూ సరిగ్గా అంచనా వేశాయని పేర్కొన్నబడింది. ఆ తరువాత జరిగిన పరిశోధనలు 21.11.1999, కొంతమంది సాక్షుల వాంగ్మూలాలో ఎటువంటి సందేహం కలగలేదు, కానీ దర్యాప్తు సంతృప్తికరంగా నిర్వహించబడలేదు. అందువల్ల, దీనిని

పిడబ్ల్యు-12 స్వాధీనం చేసుకోవాలని ఆదేశించారు, ఆ తర్వాత దానిని సరిగ్గా నిర్వహించి, అప్పీలుదారులందరినీ నిందిస్తూ ఛార్జ్ షీట్ ఆరోపణ చేశారు. 8.10.1999 నాడు మరణించిన బాలుడిని చివరి సారిగా మూడవ అప్పీలుదారుని చేతులను పట్టుకొని ఉండడం కనిపించాడని పిడబ్ల్యు 2 మరియు 3 వాంగ్మూలాలపై ఆధారపడ్డారు, వారు నమ్మదగిన రీతిలో నిరూపించారని రాష్ట్ర తరఫు న్యాయవాది వాదించారు. పిడబ్ల్యు 4 మరియు 5 మరుసటి రోజు, తెల్లవారుజామున మరణించిన బాలుడిని మొదటి ఇద్దరు అప్పీలుదారులతో కలిసి చూసినట్లు పేర్కొన్నారు. ఈ వాస్తవాలు, అప్పీలుదారుల నేరాన్ని నిర్ణాయకముగా నిరూపించబడ్డాయి.

విశ్లేషణ మరియు ఫలితాలు

16. మునుపటి చర్చ నుండి సేకరించినట్లుగా, అప్పీలుదారుల ఉమ్మడి నేరారోపణ పూర్తిగా దిగువ కోర్టులు సమర్థించిన "చివరిగా చూసిన" సిద్ధాంతంపై ఆధారపడి ఉంటుంది. అక్టోబరు 8, 1999 మధ్యాహ్నం మరణించిన వ్యక్తిని పిడబ్ల్యు-2 మరియు పిడబ్ల్యు-3లు మూడవ అప్పీలుదారు హుస్న్ జహాన్ తో కలిసి చూశారు; ఆమె అతని చేతిని పట్టుకుని ఉంది. బాలుడు కనిపించకుండా పోయాడు; అతని తండ్రి పిడబ్ల్యు-1 మరియు ఇతర కుటుంబ సభ్యులు అతని కోసం వెతికారు. ఆ సమయంలో ఎటువంటి నివేదిక నమోదు చేయబడలేదు మరియు వెతకడం కొనసాగింది. బాలుడి మృతదేహం అక్టోబర్ 10న మరొక గ్రామంలో (నారాయణ్పూర్) బహిరంగ వ్యవసాయ భూమి లో పాక్షికంగా ఖననం చేయబడింది. మరుసటి రోజు, అంటే అక్టోబర్ 11,1999న పోస్టుమార్టం నిర్వహించబడింది; మరణ విచారణ కార్యకలాపాలు కూడా ఆ రోజు జరిగాయి. ప్రస్తుత అప్పీలుదారులపై అక్టోబరు 12, 1999న ఎఫ్ఐఆర్ నమోదు చేయడానికి ప్రయత్నించానని, కానీ విజయం సాధించలేదని పిడబ్ల్యు-1 పేర్కున్నాడు. చివరకు, సెక్షన్ 156 (3) సిఆర్ పి సి కింద 19.11.1999 నాడు ఒక ఉత్తర్వు ప్రకారం ఎఫ్ ఐ ఆర్ దాఖలు చేయబడింది. పిడబ్ల్యు-8 ద్వారా పరిశోధనలు జరిగాయి ఆ తరువాత, 2.12.1999 నుండి పిడబ్ల్యు-12 ద్వారా పరిశోధనలు జరిగాయి. అప్పీలుదారులను అరెస్టు చేసి, నేరాలకు పాల్పడినట్లు అభియోగాలు మోపి, తరువాత దోషులుగా నిర్ధారించారు.

17. మూడవ అప్పీలుదారు మరియు మొదటి ఇద్దరు అప్పీలుదారుల సోదరి అయిన హుస్న్ జహాన్ అక్టోబరు 8, 1999 తేదీన తెల్లవారుజామున 3:30 గంటలకు మరణించిన వ్యక్తితో కలిసి కనిపించాడని నిరూపించడానికి పిడబ్ల్యు-2 మరియు పిడబ్ల్యు-3 వాంగ్మూలాలపై ఆధారపడింది. మరణించినవారి మృతదేహం దొరకడానికి ముందు (అంటే, 1 గంటలకు) PW-2

10-10-1999న 12 గంటలకు PW-1కి ఈ విషయాన్ని తెలియజేసినట్లు పేర్కొంది. మరోవైపు, పిడబ్ల్యు-3 8.10.1999 నాడు హుస్న్ జహాన్ మరణించిన వ్యక్తి చేతిని పట్టుకొని ఉండుటను చూసినట్లు పేర్కొన్నరు, దీనిని పిడబ్ల్యు-1కి 12.10.1999 నాడు గమనించినట్లు తెలియజేసింది (మధ్యంతర కాలంలో అతను తన కొడుకును బిజ్నోర్కు కలవడానికి వెళ్ళినందున). మరో పరిస్థితి ఏమిటంటే, బాలుడు మొదటి ఇద్దరు అప్పీలుదారులతో కలిసి పిడబ్ల్యు-4 మరియు 5 ద్వారా చివరిసారిగా కనిపించాడు.

18. ప్రస్తుతానికి, ఎఫ్ఐఆర్ నమోదు చేయడంలో ఆలస్యం (ఇది 42 రోజులు) నిర్లక్ష్యం చేయబడితే, ఒకరి ముఖం వైపు చూసే ప్రధాన వాస్తవం ఏమిటంటే, ఈ రెండు జట్ల సాక్షుల వాంగ్మూలాలపై మాత్రమే నేరారోపణ ఆధారపడి ఉంటుంది. పిడబ్ల్యు-4 సులేమాన్ 09.10.1999 నాడు తెల్లవారుజామున మరణించిన వ్యక్తిని పేర్కొన్న అప్పీలుదారులతో కలిసి చూసినట్లు నేరారోపణ చేశారు. మృతదేహాన్ని కనుగొన్న తర్వాత 12.10.1999 నాడు బాలుడి తండ్రి పిడబ్ల్యు-1కి ఈ విషయం గురించి తెలియజేసినట్లు అతను పేర్కొన్నాడు. పిడబ్ల్యు-5 వాఙ్మూలము పిడబ్ల్యు-4 ని ధృవీకరించడానికి ప్రయత్నిస్తుంది. ఈ సాక్షి 09.10.1999 ఉదయం బాలుడిని చూశానని కూడా పేర్కొన్నాడు. అయితే, ఆసక్తికరంగా, అతన్ని ఇద్దరు నిందితులతో కలిసి గమనించినప్పటికీ, బాలుడి కేకలు విన్నప్పటికీ, ఈ సాక్షి వెనక్కి తిరిగి చూడలేదు. అతని ప్రవేశానికి సంబంధించి, పిడబ్ల్యు-5 పిడబ్ల్యు-1 యొక్క బంధువు. అందువల్ల, కేవలం 7 సంవత్సరాల వయస్సులో ఉన్న బాలుడుని, తెల్లవారుజామున, తన ఇంటి నుండి దూరంగా, బాలుడిని నిందితుడి సహవాసంలో చూసినప్పుడు మధ్యవర్తిత్వం చేయకపోవడం అనే ప్రవర్తన ఊహించలేనిది. ప్రాసిక్యూషన్ మరియు పిడబ్ల్యు-1 చేసిన ఆరోపణ ఏమిటంటే నిందితుడికి తనతో మునుపటి వైర భావము ఉందని, పిడబ్ల్యు-5, ఒక దగ్గరి బంధువు, బాలుడిని మొదటి ఇద్దరు అప్పీలుదారులతో కలిసి చూసినప్పుడు ఆశ్చర్యపోలేదు లేదా జోక్యం చేసుకోలేదు. మరో ముఖ్యమైన అంశం ఏమిటంటే, దర్యాప్తు ప్రారంభమైన రెండు నెలల తరువాత పిడబ్ల్యు-5 యొక్క పోలీసు వివరణ నమోదు చేయబడింది; సెక్షన్ 156 (3) సిఆర్ పి సి కింద దరఖాస్తు కూడా నమోదు చేయబడినా 9.10.1999 నాడు చూసిన దాని గురించి 12.10.1999 నాడు బాలుడి తండ్రి పిడబ్ల్యు-1కి తెలియజేశానని సాక్షి వాంగ్మూలం ఇచ్చినప్పటికీ, అతను నిందితుడితో బాలుడిని చూశాడని దరఖాస్తులో పేర్కొనలేదు.

19. పిడబ్ల్యు-4 సులేమాన్ తన ఇల్లు బిసారత్ ఇంటికి ఉత్తరాన ఉందని, 1999 అక్టోబరు 8వ తేదీ రాత్రి మొత్తం తాను తన ఇంట్లోనే ఉన్నానని పేర్కొన్నాడు. 09-10-1999 నాడు ఉదయం 6

గంటలకు బహిర్ భూమి కొసం బయటకు వెళ్లినపుడు మరణించిన వ్యక్తి మొదటి ఇద్దరు అప్పీలుదారులైన జాకీర్ మరియు జాబిర్లతో ఉన్నారని అతను గమనించాడు అని కూడా పేర్కొన్నాడు. 1999 అక్టోబరు 9న తాను ఇంటి నుంచి బయటకు వెళ్లలేదని క్రాస్ ఎగ్జామినేషన్లో అంగీకరించాడు. బాలుడి మృతదేహం దొరికినప్పుడు తాను గ్రామంలో లేనని కూడా అతను చెప్పాడు. ఆసక్తికరంగా, తన క్రాస్ ఎగ్జామినేషన్లో, అతను ఇలా పేర్కొన్నాడుః

> "నిందితుడు జాబిర్, జాకీర్ హుసేన్ తో నిలబడి ఉన్న స్థలాన్ని నేను ఐఓకు చూపించలేదు, మరోవైపు నిందితులు హుసేన్ తో కలిసి యాకూబ్ పొలంలో నిలబడి ఉన్నారని ఐఓకు చెప్పాను. నిందితులైన జాబిర్, జాకీర్ యాకుబ్ పొలానికి ఉత్తరాన నిలబడి ఉన్నారు."

ఈ వివరణ పిడబ్ల్యు-4 యొక్క సాక్ష్యాన్ని నమ్మదగనిదిగా చేస్తుంది, ఎందుకంటే యాకూబ్ యొక్క క్షేత్రం నారాయన్ పుర్ ఉంది. పిడబ్ల్యు-4 అక్బర్ పుర్ నివాసి; అతను ఉదయం 6 గంటలకు లేదా ఉదయము సమయంలో బహిర్ భూమి వెళ్లినపుడు , వెంటనే ఇంటికి తిరిగి వస్తే, మరణించిన వ్యక్తితో పాటు నారాయన్ పుర్ అనే మరొక గ్రామంలో నిందితుడు ఒక నిర్దిష్ట ప్రదేశంలో నిలబడి ఉన్నాడని అతనికి ఎలా తెలుసు అనేదానికి వివరణ లేదు. ఈ స్పష్టమైన వ్యత్యాసంతో పాటు, 1999 అక్టోబరు 8న బాలుడు కనిపించకుండా పోయాడని దూరంగా నివసిస్తున్న పిడబ్ల్యు-1కి దగ్గరగా ఉన్న పొరుగువారికి తెలియకపోవడం అసహజమైనది మరియు అసంభవం. వాస్తవానికి, పదవీచ్యుతుడైన పిడబ్ల్యు-1 వాంగ్మూలాన్ని పరిగణనలోకి తీసుకుంటే, (హుసేన్ తప్పిపోయాడనే) వాస్తవం గురించి సాక్షి అజ్ఞానం యొక్క అసంభవత స్పష్టంగా కనిపిస్తుంది:

"మొదట, మేము అతన్ని గ్రామంలో వెతికాము, అదే రోజు సాయంత్రం మాకు ప్రకటన కూడా వచ్చింది."

20. పిడబ్ల్యు-2 మురాద్ అలీ తండ్రి పిడబ్ల్యు-1 బిసారత్ సోదరుడు. అదేవిధంగా, సయ్యద్, పిడబ్ల్యు 3 కూడా సంబంధించినవాడు; అతను పిడబ్ల్యు-1 యొక్క రెండవ బంధువు, మరియు అతని లాగే అదేవిధంగా పిడబ్ల్యు-2 కి సంబంధించినవాడు. తన వాంగ్మూలంలో, పిడబ్ల్యు-2 మూడవ నిందితుడు హుస్న్ జహాన్ తో బాలుడిని చూశానని పేర్కొన్నాడు. మధ్యాహ్నం 1 గంటలకు మృతదేహం లభించిందని కూడా ఆయన పేర్కొన్నారు.

"బహుశా హుస్న్ జెహాన్ బాలుడు కిడ్నాప్ చేసి ఉంటాడని హసీన్ మృతదేహం దొరికిన రోజే నేను బిసారత్తో చెప్పాను."

హుస్న్ జెహాన్ హసీన్ను తన చేతిని పట్టుకుని ఆమె ఇంట్లో తీసుకెళ్లడం తాను చూశానని "మధ్యాహ్నం సుమారు 12 గంటలకు" బిసారత్తో చెప్పడానికి అతను మరింత ఆసక్తి చెందాడు. అతను మళ్ళీ ఇలా పేర్కొన్నాడు

"మృతదేహాన్ని కనుగొన్న ప్రదేశంలో నేను ఈ విషయాన్ని బిసారత్తో చెప్పాను. పోలీసులు రావడానికి 2-4 నిమిషాల ముందు నేను ఈ విషయాన్ని బిసారత్తో చెప్పాను. పోలీసులు హసీన్ మృతదేహం దగ్గరకు వచ్చినప్పుడు, హుస్న్ జెహాన్ హసీన్ చేతిని పట్టుకుని ఉండటం నేను చూశానని పోలీసులకు చెప్పలేదు."బహుశా ఆ బాలుడు హసీన్ అదృశ్యమయ్యాడని నాకు అనుమానం ఉందని" నేను పోలీసులకు చెప్పాను. ఈ వాస్తవాన్ని నా వివరణలో వ్రాయకపోతే నేను ఎటువంటి వివరణ ఇవ్వలేను.

ఈ వాస్తవాలు నిజమైతే, పిడబ్ల్యు-1 (అలాగే పిడబ్ల్యు-2, పిడబ్ల్యు-3 వంటి ఇతర సాక్షులు) కనీసం మరణ విచారణ కార్యకలాపాల్లో హుస్న్ జహాన్ ప్రమేయం గురించి ఎందుకు ప్రస్తావించలేదు అనేదానికి వివరణ లేదు. పిడబ్ల్యు-7 మన్సాబ్, పిడబ్ల్యు-1 యొక్క చాలా మంది కుటుంబ సభ్యులు, అలాగే అతను మరణ విచారణ కార్యకలాపాల సమయంలో ఉన్నారని పేర్కొన్నారు.

"మరణ విచారణ సిద్ధమవుతున్న సమయంలో గ్రామానికి చెందిన చాలా మంది వ్యక్తులు అక్కడ గుమిగూడారు. ఆ సమయంలో కేసు ఫిర్యాదుదారు బిసారత్, సులేమాన్ కుమారుడు బషీర్ జోజా, ముస్సైట్ కుమారుడు మహ్మద్ అలీ, సయీద్ కుమారుడు షరీఫ్, మురాద్ అలీ కుమారుడు అలీ హసన్ కూడా హాజరయ్యారు."

పిడబ్ల్యు-7 యొక్క సాక్ష్యం, (వాఙ్మూలము సమయంలో పిడబ్ల్యు-1 నుండి పిడబ్ల్యు-5 ఉనికి గురించి) పిడబ్ల్యు-2 నిక్షేపణను అనుమానించడమే కాకుండా, 09-10-1999 లో గ్రామం విడిచి వెళ్లానని చెప్పుకునే పిడబ్ల్యు-5 యొక్క సాక్ష్యాన్ని కూడా ఘోరంగా బలహీనపరుస్తుంది. ఈ అంశం ప్రాముఖ్యతను సంతరించుకుంటుంది, ఎందుకంటే పిడబ్ల్యు-7 ప్రతికూలంగా ప్రకటించబడలేదు, మరియు అతను మరణ విచారణ కార్యకలాపాలకు సాక్షి.

21. నేర న్యాయశాస్త్రం యొక్క ప్రాథమిక సూత్రం ఏమిటంటే, సందర్భోచిత సాక్ష్యము కేసులలో, ప్రాసిక్యూషన్ ప్రతి పరిస్థితిని నిరూపించడానికి బాధ్యత వహిస్తుంది. సహేతుకమైన సందేహం, అలాగే అన్ని పరిస్థితుల మధ్య సంబంధాలు; అటువంటి పరిస్థితులు, సంచితంగా తీసుకుంటే, నేరం నిందితుడి చేత చేయబడిందని, మరెవరూ చేయలేదని నిర్ధారణ నుండి తప్పించుకోనె విధంగా మానవ సంభావ్యత పరిధి పూర్తి ప్రణాళికను రూపొందించాలి; ఇంకా, నిరూపించబడిన వాస్తవాలు నిందితుడి నేరాన్ని సూచించాలి. నేరారోపణను కొనసాగించడానికి, పరిస్థితుల ఆధారం, నిందితుడి అపరాధం తప్ప మరే ఇతర పరికల్పనను పూర్తిగా మరియు వివరించలేనిదిగా ఉండాలి, మరియు అటువంటి సాక్ష్యము నిందితుడి అపరాధానికి అనుగుణంగా ఉండటమే కాకుండా అతని అమాయకత్వానికి విరుద్ధంగా ఉండాలిIbid3. ఇవి సారద్ బర్దిచంద్ సర్దా (పైన పేర్కొన్న) లో పేర్కొనబడ్డాయి, ఇక్కడ ఈ న్యాయస్థానం హనుమంత్ ఉదహరించిన దానిలో ఇలా పేర్కొంది

"153. ఈ నిర్ణయాన్ని నిశితంగా విశ్లేషణ చేస్తే ఒక నిందితుడిపై కేసు పూర్తిగా స్థాపించబడిందని చెప్పడానికి ముందు ఈ క్రింది షరతులను నెరవేర్చాలని తెలుస్తుంది:

(1) అపరాధ నిర్ధారణకు రావాల్సిన పరిస్థితులను పూర్తిగా నిర్ధారించాలి.

సంబంధిత పరిస్థితులు **'ఉండాలి లేదా ఉండాలి'** మరియు 'కాకపోవచ్చు' అని ఈ కోర్టు సూచించిందని ఇక్కడ గమనించవచ్చు. శివాజీ సహబ్రావు బోబడే వర్సెస్ మహారాష్ట్ర రాష్ట్రం(1973)2 ఎస్. సి.సి 793 కేసులో ఈ కోర్టు పేర్కొన్నట్లుగా 'నిరూపించబడవచ్చు' మరియు 'నిరూపించబడాలి లేదా నిరూపించబడాలి' మధ్య వ్యాకరణపరమైన, కానీ చట్టపరమైన వ్యత్యాసం మాత్రమే లేదు, ఇక్కడ ఈ క్రింది పరిశీలనలు చేయబడ్డాయి: [ఎస్.సి.సి పేరా 19,పి. 807:ఎస్.సి.సి.(క్రి)పి 1047]

ఖచ్చితంగా, కోర్టు దోషిగా నిర్ధారించే ముందు నిందితుడు తప్పక దోషిగా ఉండాలనేది ప్రాథమిక సూత్రం మరియు 'ఉండవచ్చు' మరియు 'ఉండాలి' మధ్య మానసిక దూరం చాలా పొడవుగా ఉంటుంది మరియు కొన్ని తీర్మానాల నుండి అస్పష్టమైన ఊహలను విభజిస్తుంది.

(2) అలా నిరూపించబడిన వాస్తవాలు నిందితుడి అపరాధం యొక్క పరికల్పనకు మాత్రమే అనుగుణంగా ఉండాలి, అంటే, వారు నిందితుడు దోషి అని తప్ప మరే ఇతర పరికల్పనపై వివరించదగినదిగా ఉండకూడదు .

(3) పరిస్థితులు నిశ్చయాత్మక స్వభావం మరియు ధోరణిలో ఉండాలి,

(4) వాళ్ళు నిరూపించవలసినది తప్ప సాధ్యమయ్యే ప్రతి పరికల్పనను మినహాయించాలి మరియు

(5) నిర్దోషిత్వానికి అనుగుణంగా నిర్ధారణకు ఎటువంటి సహేతుకమైన ఆధారాన్ని వదిలివేయకుండా ఉండటానికి పూర్తి సంబంధిత సాక్ష్యము ఉండాలి. నిందితుడు మరియు అన్ని మానవ సంభావ్యతలో ఆ చట్టము నిందితుడి చేత చేయబడిందని చూపించాలి."

154. ఈ ఐదు బంగారు సూత్రాలు, మనం అలా చెప్పగలిగితే, సందర్భోచిత సాక్ష్యము ఆధారంగా ఒక కేసు యొక్క రుజువు యొక్క పంచశీల్ను కలిగి ఉంటాయి."

ఈ పంచశీల్ సూత్రాలు, చెప్పాలంటే, ఇప్పుడు ప్రాథమిక నియమాలు, పదే పదే పునరావృతమవుతాయి, మరియు వాటి ప్రాధాన్య బరువుకు మాత్రమే కట్టుబడి ఉండాల్సిన అవసరం లేదు, కానీ పరిస్థితుల సాక్ష్యాల కేసులలో నమ్మకం బలంగా ఉండగల ఏకైక సురక్షితమైన సాక్ష్యము.

22. 1999 అక్టోబరు 8 మరియు అక్టోబరు 9 తేదీలలో హుస్న్ జహాన్ మరియు మొదటి ఇద్దరు నిందితులతో కలిసి మరణించిన వ్యక్తిని చూడటానికి సాక్ష్యమిచ్చిన రెండు జట్ల సాక్షుల (పిడబ్ల్యుఎస్2 & 3 మరియు పిడబ్ల్యు 4 & 5) వాంగ్మూలాలను బట్టి, పిడబ్ల్యు–1 యొక్క పరిజ్ఞానానికి సంబంధించి వారి వాంగ్మూలాలలో తీవ్రమైన లోపాలు, వారు సాక్ష్యమిచ్చిన ప్రదేశం మరియు సమయంలో వారి ఉనికి గురించి వారి వాంగ్మూలాలలో లోపాలు, అలాగే ఇతర స్పష్టమైన అసమానతలు, ప్రాసిక్యూషన్ తన కేసును నిరూపించిందని చెప్పలేమని ఈ కోర్టు అభిప్రాయపడింది. పిడబ్ల్యు–1 వివరణ ప్రయోజనం ఇస్తే, మరియు అతను సెక్షన్ 156 (3) కింద దరఖాస్తు చేసే వరకు పోలీసులు ఎటువంటి చర్య తీసుకోలేదని అతను విశ్వసిస్తే, పిడబ్ల్యు–2, పిడబ్ల్యు–3 మరియు పిడబ్ల్యు–4 ద్వారా వాస్తవాల గురించి తెలియజేసినప్పటికీ, మరణ విచారణ కార్యకలాపాల సమయంలో ఏమీ చెప్పకపోవడం, పిడబ్ల్యు–2, పిడబ్ల్యు–3 మరియు పిడబ్ల్యు–4 ద్వారా, ఎ–3 హుస్న్ జహాన్ తో కలిసి బాలుడిని చూడటం గురించి, 08-10-1999 లో, తరువాత, 09-10-1999 తెల్లవారుజామున, ప్రాసిక్యూషన్ కథను బలహీనపరుస్తుంది. అదేవిధంగా, బాలుడుని చంపడానికి ఉద్దేశించిన నిందితుడి వైపు నుండి మునుపటి వైర భావము లేదా పగ ఉందని ప్రాసిక్యూషన్ వాదన సరైనది అయితే, పిడబ్ల్యు–4 మరియు పిడబ్ల్యు–5 బాలుడుని నిందితుడి వద్ద చూసినప్పుడు ఆ బాలుడి భద్రతను చూచుటలో ఎటువంటి చర్యలు తీసుకొనకపోవడం అనేది అసహజమైనది. ఇది చాలా ఎక్కువ, ఎందుకంటే పిడబ్ల్యు–5 అనేది పిడబ్ల్యు–1కి సంబంధించినది. ఇంతకుముందు

చర్చించినట్లుగా, PW-5 యొక్క సాక్ష్యం, మరియు మరణించిన వ్యక్తిని 09-10-1999 తెల్లవారుజామున చూసిన పరిస్థితులకు సంబంధించి దానిని **నమ్మదగనిదిగా మరియు నమ్మదగనిదిగా** చేస్తుంది.

23. పైన పేర్కొన్న తీవ్రమైన బలహీనతలు కాకుండా, అప్పీలుదారు-నిందితుడిని నేరంతో అనుసంధానించే మౌఖిక లేదా ఏదైనా భౌతిక వస్తువు లేదని కూడా ఈ సాక్ష్యము అభిప్రాయపడింది. "చివరిగా చూసిన" సిద్ధాంతం పరిమిత అనువర్తనాన్ని కలిగి ఉందని ఈ కోర్టు పదేపదే నొక్కి చెప్పింది, ఇక్కడ మరణించిన వ్యక్తి నిందితుడితో చివరిసారిగా కనిపించిన సమయం మరియు హత్య సమయం మధ్య సమయం స్వల్పమైనది; ఇంకా, కోర్టు "చివరిగా చూసిన" పరిస్థితి ఆధారంగా మాత్రమే నిందితుడిని దోషిగా నిర్ధారించకూడదు. జస్వంత్ గిర్ వర్సెస్ పంజాబ్ రాష్ట్రం, 2005(12)scc43817 లో ఈ న్యాయస్థానం అటువంటి నియమం యొక్క దృఢత్వాన్ని వివరించింది:

"పి.డబ్ల్యు.14 యొక్క సాక్ష్యము నుండి వెలువడిన "చివరిగా చూసిన" సంస్కరణ యొక్క ఖచ్చితత్వాన్ని మరింత పరిశీలించకుండా, మరణించిన వ్యక్తి వారి వాహనంలో నిందితుడితో వెంటవెళ్ళినారని భావించినప్పటికీ, ఈ పరిస్థితి స్వయంగా అప్పీలుదారు మరియు అతని సహచరుడు అతన్ని చంపి మృతదేహాన్ని కల్వర్టులో పడేశారని ఇర్రెసిస్టిబుల్ నిర్ధారణకు దారితీయదు. నిందితుడిపై తీవ్రమైన అనుమానం తలెత్తినప్పటికీ, ఈ హత్యకు అప్పీలుదారు మరియు అతని సహచరులు కారణమని ఊహించలేము. మరణించిన వ్యక్తి అప్పీలుదారు వాహనంలో ఎక్కడానికి మరియు పి.డబ్ల్యు.11 మృతదేహాన్ని కనుగొన్న సమయానికి మధ్య గణనీయమైన సమయ అంతరం ఉంది. పరిస్థితుల ఆధారాల సందర్భాలలో ఇతర లింకులు గైరుహాజరీ, ఈ విషయంలో పి.డబ్ల్యు.14 యొక్క సంస్కరణను విశ్వసించినప్పటికీ, "చివరిగా చూసిన" సాక్ష్యము ఆధారంగా మాత్రమే అప్పీలుదారుని దోషిగా నిర్ధారించడం సాధ్యం కాదు. దీనిని దృష్టిలో ఉంచుకుని, అప్పీలుదారు తనకు చేసిన నేరాంగీకారానికి సంబంధించి పి.డబ్ల్యు.9 యొక్క సాక్ష్యము ప్రాముఖ్యతను సంతరించుకుంటుంది.

24. ఇటీవల, రాంబ్రక్ష్ వర్సెస్ ఛత్తీస్గఢ్ రాష్ట్రం కేసులో, 7 మునుపటి నిర్ణయాలను సమీక్షించిన తరువాత ఈ కోర్టు ఈ క్రింద విధంగా పేర్కొంది

> "10. కేవలం నిందితుడు మరణించిన వ్యక్తితో చివరిసారిగా కనిపించాడనే కారణంతో నిందితుడిపై నేరారోపణను నమోదు చేయలేము అనేది సాధారణ శాసనము.మరో మాటలో చెప్పాలంటే, ఒక నమ్మకం అనేది చివరిసారిగా కలిసి చూసిన పరిస్థితులపై

ఆధారపడి ఉండకూడదు.సాధారణంగా, చివరిగా చూసిన సిద్ధాంతం అమలులోకి వస్తుంది, ఇక్కడ నిందితుడు మరియు మరణించిన వ్యక్తి చివరిసారిగా సజీవంగా కనిపించిన సమయం మరియు మరణించిన వ్యక్తి చనిపోయినప్పుడు మధ్య సమయ అంతరం చాలా తక్కువగా ఉంటుంది, తద్వారా నిందితుడు తప్ప మరెవరైనా నేరానికి పాల్పడే అవకాశం ఉండదు.నేరారోపణను నమోదు చేయడానికి, చివరిసారిగా కలిసి చూడటం సరిపోదు మరియు నిందితుడి నేరాన్ని ఇంటికి తీసుకురావడానికి ప్రాసిక్యూషన్ పరిస్థితుల ప్రభావాన్ని పూర్తి చేయాలి.

11. ఇదే విధమైన వాస్తవ పరిస్థితిలో కృష్ణన్ వర్సెస్ స్టేట్ ఆఫ్ తమిళ్ (2014) 12 ఎస్. సి. సి. 279 కేసులో ఈ కోర్టు ఈ క్రింది విధంగా తీర్పు ఇచ్చింది:

21. మరణించిన వ్యక్తితో చివరిసారిగా కలిసి కనిపించిన పరిస్థితుల ఆధారంగా మాత్రమే నేరారోపణ చేయలేము.అర్జున్ మారిక్ వర్సెస్ స్టేట్ ఆఫ్ బీహార్ (1994)(2) ఎస్ సి సి 372)

"31. అందువల్ల అప్పీలుదారుడు సాయంత్రం సీతారాం వద్దకు వెళ్లి, మరణించిన సీతారాం ఇంట్లో 19.07.1985 రాత్రి బస చేశాడనే సాక్ష్యము చాలా అస్థిరంగా మరియు అసంపూర్తిగా ఉంది.వారు అక్కడ ఉన్నారని అంగీకరించినప్పటికీ, అప్పీలుదారులు మరణించిన వారితో చివరిసారిగా కలిసి కనిపించినట్లు ఇది ఉత్తమ సాక్ష్యము అవుతుంది.కానీ చివరిగా చూసిన ఏకైక పరిస్థితి పరిస్థితుల ప్రభావమును పూర్తి చేయదని, ఇది నిందితుడి అపరాధం శాసనము పరికల్పనకు మాత్రమే అనుగుణంగా ఉందని, అందువల్ల, ఆ ప్రాతిపదికన ఏ నేరారోపణను నిరూపించలేమని నిర్ధారించబడిన చట్టం."

22. బోధరాజ్ వర్సెస్ స్టేట్ ఆఫ్ (2002) 8 ఎస్. సి. సి 45) కేసులో ఈ కోర్టు ఇలా పేర్కొంది:

"31. చివరిగా చూసిన సిద్ధాంతం అమలులోకి వస్తుంది, ఇక్కడ నిందితుడు మరియు మరణించిన వ్యక్తి చివరిసారిగా సజీవంగా కనిపించిన సమయం మరియు మరణించిన వ్యక్తి చనిపోయినప్పుడు మధ్య సమయ అంతరం చాలా తక్కువగా ఉంటుంది, తద్వారా నిందితుడు తప్ప మరెవరైనా నేరానికి గ్రంధకర్త అయ్యే అవకాశం లేదు."

నిందితుడు మరియు మరణించిన వ్యక్తి చివరిసారిగా కలిసి కనిపించారని నిర్ధారించడానికి ఇతర సానుకూల సాక్ష్యము లేని కేసుల్లో అపరాధ నిర్ధారణకు రావడం అపాయకరము.

23. ఎఫ్ఐఆర్ నమోదు చేయడంలో వివరించలేని ఆరు రోజుల ఆలస్యం ఉంది. ప్రాసిక్యూషన్ కథనం ప్రకారం మరణించిన మణికందన్ చివరిసారిగా మరియమ్మన్ ఆలయంలోని పంగుని ఉతిరం పండుగ సందర్భంగా వడక్కుమేలూర్ గ్రామంలో 4-4-2004 లో కనిపించాడు.ఏడు రోజులకు పైగా గడిచిన తరువాత అగ్నిమాపక సిబ్బంది మృతదేహాన్ని బోరు బావి నుండి బయటకు తీశారు. మరణించిన వ్యక్తి చివరిసారిగా నిందితుడితో కలిసి కనిపించాడని మరియు మధ్య ఏడు రోజుల వ్యవధిలో మరణించిన వ్యక్తితో ఎవరూ సంబంధం కలిగి లేరని చూపించడానికి ఇతర సానుకూల ఆధారాలు రికార్డులో లేవు.

7 2016 (12) SCC 251 18

24. జస్వంత్ గిర్ వర్సెస్ పంజాబ్ రాష్ట్రం (2005) 12 ఎస్. సి. సి. 438) కేసులో, పరిస్థితుల ఆధారాల ప్రభావంలో ఇతర లింకులు గైరుహాజరీ, ఈ విషయంలో ప్రాసిక్యూషన్ సాక్షి వాదనను విశ్వసించినప్పటికీ, అప్పీలుదారుని "చివరిసారిగా కలిసి చూసిన" ఆధారంగా మాత్రమే దోషిగా నిర్ధారించలేమని ఈ సాక్ష్యము పేర్కొంది."

మళ్ళీ, నిజాం మరియు ఇతరులు వర్సెస్ రాజస్థాన్ రాష్ట్రంలో, ఇది ఈ క్రింది విధంగా జరిగింది:

"మరణించిన వ్యక్తి చివరిసారిగా 23.01.2001 లో అప్పీలుదారులతో సజీవంగా కనిపించాడని పిడబ్ల్యు 1 మరియు 2 యొక్క సాక్ష్యము ఆధారంగా దిగువ కోర్టులు అప్పీలుదారులను దోషిగా నిర్ధారించాయి. నిస్సందేహంగా, "చివరిగా చూసిన సిద్ధాంతం" అనేది పరిస్థితుల ప్రభావం ఒక ముఖ్యమైన లింక్, ఇది కొంత నిశ్చయంతో నిందితుడి అపరాధభావాన్ని సూచిస్తుంది. "చివరిగా చూసిన సిద్ధాంతం" అనేది మరణించిన వ్యక్తి మరణానికి కారణంపై సహేతుకమైన వివరణను అందించడానికి సాక్ష్యం యొక్క భారాన్ని నిందితుడికి బదిలీ చేసి మరియు నిందితుడికి మార్చాలని కోర్టులను నిర్దేశిస్తుంది.కేవలం "చివరిగా చూసిన సిద్ధాంతం" పై ఆధారపడటం వివేకం కాదని ఈ కోర్టు బాగా పరిష్కరించింది. "చివరిగా చూసిన సిద్ధాంతం" అనేది ప్రాసిక్యూషన్ కేసును పూర్తిగా

పరిగణనలోకి తీసుకొని, అంతకు ముందు మరియు చివరిగా చూసిన అంశాన్ని అనుసరించే పరిస్థితులను దృష్టిలో ఉంచుకుని వర్తించాలి."

25. ప్రస్తుత సందర్భంలో, "చివరిగా చూసిన" సిద్ధాంతం తప్ప, ఇతర పరిస్థితులు లేదా సాక్ష్యము లేవు. ముఖ్యంగా, రెండు రోజుల తరువాత నిర్వహించిన పోస్టుమార్టం నివేదిక ఆధారంగా, మరణించిన వ్యక్తి 09-10-1999 లో నిందితుడి సహవాసంలో కనిపించినప్పుడు మరియు అతని మరణానికి సాధ్యమయ్యే సమయం మధ్య సమయ అంతరం, అయితే మరణానికి సుమారు రెండు రోజుల ముందు మరణం సంభవించిందని పేర్కొన్నప్పటికీ, మరణానికి సాధ్యమయ్యే సమయం గురించి మౌనంగా ఉంది. ఈ వాస్తవాన్ని దృష్టిలో ఉంచుకుని, సాక్షుల వాంగ్మూలాలలో తీవ్రమైన అసమానతలు, అలాగే సంఘటన జరిగిన దాదాపు 6 వారాల తర్వాత ఎఫ్ఐఆర్ నమోదు చేయబడినందున, నిందితుడు-అప్పీలుదారులను దోషిగా నిర్ధారించడానికి "చివరిగా చూసిన" పరిస్థితిపై మాత్రమే ఆధారపడటం (నిరూపించబడిందని భావించినప్పటికీ) సమర్థనీయం కాదు.

8 2016 (1) SCC 550 19

26. పైన పేర్కొన్న కారణాల వల్ల, అప్పీలుదారు-నిందితుడి నేరారోపణ మరియు శిక్షను కొనసాగించలేము.వివాదాస్పద తీర్పు దీని ద్వారా కొట్టివేయబడింది; మరే ఇతర సందర్భంలోనైనా అవసరమైతే తప్ప అప్పీలుదారులు వెంటనే విడుదల చేయబడతారు.అప్పీల్ అనుమతించబడుతుంది, కానీ ఖర్చులపై ఆర్డర్ లేకుండా.

........న్యాయమూర్తి.

[ఎస్. రవీంద్ర భట్]

........న్యాయమూర్తి.

[పామిడిగం శ్రీ నరసింహ]

న్యూఢిల్లీ,

జనవరి 17, 2023.